

УДК 159.9.018.8:37018.1-056.264

DOI 10.32626/2413-2578.2019-14.159-168

А.І. Куриця

allakouritsa@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОНСУЛЬТАТИВНОЇ ТА ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЄЮ, ЯКА ВИХОВУЄ ДИТИНУ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Відомості про автора: Куриця Алла Іванівна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: логопедичне партнерство та проблема батьківсько-дитячих стосунків сімей, які виховують дитину з порушенням мовлення. E-mail: allakouritsa@gmail.com

Contact: Kurytsya Alla Ivanivna, Candidate of Psychological Sciences (Ph. D.), Senior Lecturer at the Department of speech therapy and special methods in Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko, Kamianets-Podilskyi, Ukraine. In the area of scientific interests: logopaedic partnership and the problem of parents with their children relationships of families who educate a child with a speech impairment. E-mail: allakouritsa@gmail.com.

Куриця А.І. Особливості психоконсультативної та психотерапевтичної роботи з сім'єю, яка виховує дитину з порушенням мовлення. У статті йдеться про важливість психоконсультативної та психотерапевтичної роботи з сім'ями, які виховують дитину з порушеннями мовлення. З'ясовано, фахівці вирішують багато завдань, що стосуються дитини, але їх робота не обмежується взаємодією лише з дитиною; вона включає і роботу з сім'єю. Зазначено, що знання особливостей такої сім'ї, допоможе фахівцям різних напрямків більш ефективно організовувати співпрацю з сім'єю, яка виховує дитину з порушеннями мовлення. Акцентовано увагу на тому, що повноцінно функціонуюча сім'я створює сприятливі умови для гармонійного розвитку і виховання дитини. Значення сімейного виховання підтверджує те, що в сім'ях, в яких подружні стосунки є проблемними, у два рази частіше зустрічаються діти з порушеннями у психічному розвитку, такими як: ЗПР, ТПМ, порушення інтелекту. Зазначено, що важливим видом психологічної допомоги в ефективному супроводі сімей, які виховують дитину з порушенням мовлення є психологічне консультування та психотерапія. Даний вид роботи підвищує ефективність роботи фахівців усіх напрямків, оскільки

спрямований на покращення емоційного стану як дитини, так і сім'ї вцілому. Зауважено, що завданням фахівців є своєчасна допомога та супровід таких сімей для кращої адаптації, соціалізації та реабілітації як батьків, так і дитини.

Ключові слова: сім'я, психоконсультування, психотерапія, допомога, соціальне середовище, прийняття, адаптація, супровід.

Курица А.И. Особенности психоконсультативной и психотерапевтической работы с семьей, воспитывающей ребенка с нарушением речи. В статье говорится о важности психоконсультативной и психотерапевтической работы с семьями, воспитывающими ребенка с нарушениями речи. Выяснено, специалисты решают многие задачи, касающиеся ребенка, но их работа не ограничивается взаимодействием только с ребенком; она включает и работу с семьей. Отмечено, что знание особенностей такой семьи, поможет специалистам разных направлений более эффективно организовывать сотрудничество с семьей, воспитывающей ребенка с нарушениями речи. Акцентируется внимание на том, что полноценно функционирующая семья создает благоприятные условия для гармоничного развития и воспитания ребенка. Значение семейного воспитания подтверждает то, что в семьях, в которых супружеские отношения являются проблемными, в два раза чаще встречаются дети с нарушениями в психическом развитии, такими как: ЗПР, ТНР, нарушения интеллекта. Отмечено, что важным видом психологической помощи в эффективном сопровождении семей, воспитывающих ребенка с нарушением речи является психологическое консультирование и психотерапия. Данный вид работы повышает эффективность работы специалистов всех направлений, поскольку направлен на улучшение эмоционального состояния как ребенка, так и семьи в целом. Отмечено, что важной задачей специалистов является своевременная помощь и сопровождение таких семей для лучшей адаптации, социализации и реабилитации как родителей, так и ребенка.

Ключевые слова: семья, психоконсультирование, психотерапия, помощь, социальная среда, принятие, адаптация, сопровождение.

Kurytsya A. I. Features of psych counseling and psychotherapeutic work with family who brings up a child with impairment of speech. The article considers the features of psychotherapeutic assistance to families where the child brings up with impairment of development. In particular, the processes of psychological counseling and psychotherapeutic measures in the system of collecting work are analyzed.

It has been found that in order to achieve positive results in working with children with impairment of speech, it is important to interact with families who have the same problems.

It has been determined that psychotherapy is one of the main methods in the process of working with children with speech disorders and their

families. It is concluded that for a child with speech impairments, harmony within the family is necessary, which is the use of healthy microclimate to obtain sustained positive results. The focus is on the peculiarities of acceptance parents by the fact that their child has features in development; any deformation of the family leads to negative consequences in the development of the child's personality. There are analyzed 4 types of families that negatively influence the development of the child. The necessity of psychotherapeutic assistance of the family for more effective overcoming of psych emotional changes of peculiarities of development of the child is determined. Also, our work considers an individual approach in the process of using ways and methods of psychotherapy. The conclusion is drawn that affects all aspects of personality, psychotherapy and psychological training, psychological classes that allow improving understanding among family members, forming proper personal communication and cognitive processes. It is noted that support in all its manifestations, including psychological, reflects the importance of working with families who have a child with special development.

Key words: family, counseling psychology, psychotherapy, assistance, social environment, acceptance, adaptation, support.

Актуальність дослідження. У зв'язку із зростанням в останні десятиліття кількості дітей з особливими потребами, важливого значення набуває проблема соціальної адаптації не тільки дитини, що страждає тією чи іншою важкою патологією, а й сім'ї, в якій вона виховується. Робота з батьками, які виховують дитину з порушенням розвитку, що спрямована на вирішення їх психологічних проблем в нашій країні тільки розвивається. Проводяться семінари, «круглі столи», випускаються інформаційні матеріали. Психологи, педагоги, логопеди вирішують багато завдань, що стосуються дитини, але їх робота не обмежується взаємодією лише з дитиною; вона включає і роботу з сім'єю. Тому знання особливостей такої сім'ї, розуміння того, що відчувають батьки допоможе фахівцям різних напрямків більш ефективно організувати співпрацю з сім'єю, яка виховує дитину з порушеннями мовлення. Труднощі, які відчувають батьки значно відрізняються від повсякденних турбот, що хвилюють звичайну сім'ю.

Багато батьків в ситуації, коли народжується дитина з мовленнєвими порушеннями, виявляються безпорадними. Їхнє становище можна охарактеризувати як внутрішній (психологічний) і зовнішній (соціальний) глухий кут. Батькам необхідна своєчасна допомога у вихованні цієї категорії дітей, зокрема, соціально-психологічна допомога, спрямована на подолання їх відчуженості в суспільстві і розвитку взаємодопомоги серед сімей зі схожими проблемами. Робота з сім'єю – важлива складова частина соціально-психологічного супроводу дітей з мовленнєвими порушеннями. Діти

черпають від своїх близьких сили для подолання власних хворобливих станів. Тому, робота з батьками є важливим елементом в ланцюгу надання допомоги дитині. Батьки, відчуючи страх за долю дитини, передають його дитині. До переживань, що пов'язані зі станом дитини, у багатьох батьків додається почуття провини, сорому, збентеження за дитину. Інтуїтивно відчуючи постійну напругу дорослих, діти набувають рис тривожності, дратівливості. Це, в свою чергу, відображається і на ефективності корекційної психолого-логопедичної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості батьківських відносин та їх вплив на розвиток дітей вивчали А.Я. Варга, В.І. Захаров, М.І. Лісіна, О.М. Мастюкова, М.М. Семаго, В.В. Столін, В.В. Ткачова, Е.Г. Ейдемільер, П.М. Якобсон. У більшості випадків, народження дитини з особливими потребами сприймається батьками як несподіванка і вони виявляються невідповідними до прийняття даного факту. У роботах М.М. Семаго розглядається проблема консультування сім'ї з дитиною з особливими потребами, а також створення комплексної інформаційно-прогностичної системи багатоаспектної оцінки функціональних особливостей і потреб сімей, що мають одним зі своїх членів особу з особливими потребами.

Будь-яка деформація сім'ї призводить до негативних наслідків у розвитку особистості дитини. Дослідники А.І. Захаров, А.С. Співаковська, Е.Г. Ейдемільер стверджують, що однією з головних причин порушення соціалізації дитини є дисгармонійні стосунки в сім'ї.

Однак, дані дослідження розглядають вирішення проблеми в рамках психолого-педагогічного підходу, в центрі якого знаходиться дитина. З позицій даного підходу робота з сім'єю зводиться до того, щоб дати батькам кваліфіковану допомогу фахівців, спрямовану на засвоєння необхідного мінімуму знань і навичок в роботі з подолання наявних у дитини проблем.

Даний теоретичний аналіз джерел вивчення зазначеної проблеми обумовили **постановку проблеми** – важливість психоконсультативної та психотерапевтичної роботи з батьками, які виховують дитину з порушенням мовлення.

Виклад основного матеріалу. Сім'я є важливою цінністю будь-якого суспільства. Ставлення держави до проблеми підтримки та розвитку сімейних цінностей, тенденції, що характеризують стан інституту сім'ї, є показниками загального стану та перспектив розвитку держави [3, с. 3].

Для дитини з особливими потребами сім'я є одним із ключових факторів у створенні та організації життєвого середовища. Сім'я – це перше найближче оточення дитини. Як зазначає Титаренко В., повноцінно функціонуюча сім'я створює сприятливі умови для гармонійного розвитку і виховання дитини. Значення сімейного

виховання підтверджує те, що в сім'ях, в яких подружні стосунки є проблемними, у два рази частіше зустрічаються діти з порушеннями у психічному розвитку, такими як: ЗПР, ТПМ, порушення інтелекту.

На думку Е.Г. Ейдемільера дисгармонійні стосунки в сім'ї – це авторитаризм, відсутність взаємної підтримки і розуміння, підвищена конфліктність, агресія і насильство. Дисгармонія сімейних стосунків служить дитині зразком непостійності, ворожості і асоціальної поведінки. У дисгармонійній родині, там, де виховання дитини має проблемний характер, спостерігається вияв зміни батьківських позицій, а саме вони є неадекватними, втрачають гнучкість, стають незмінними і не прогнозованими [2, с. 3]

В. Юстицькіс та Г. Ейдемільер вирізняють 4 типи сімей, які негативно впливають на розвиток дитини:

1) сім'я з орієнтацією на соціальну недовіру: недовіра до тих, хто поруч; намагання в усьому бачити прихований зиск, загрозу; неконтактність; сприймання тих, хто поруч, як аморальних людей («ми завжди маємо рацію, всі інші – винні»);

2) сім'ю з орієнтацією на отримання задоволення від життя: потяг до земних радощів, безтурботне ставлення до майбутнього, відсутність життєвих планів, небажання долати труднощі, брати на себе відповідальність за життєдіяльність сім'ї;

3) сім'ю з орієнтацією на «авантюризм» у досягненні мети: високе поцінування підприємливості, досягнення успіху правдами і неправдами, за мінімальних затрат праці й часу; переступання меж дозволеного, невизнання моральних норм, нехтування ними за особистої потреби; сумніви діяльності; намагання використовувати прихильність інших собі на користь; схильність до «вигідних» знайомств; скептичне ставлення до таких якостей, як працелюбність, терпіння, наполегливість;

4) сім'ю з орієнтацією на застосування сили: культ фізичної сили; вживання грубих слів, конфлікти; агресивна поведінка [2, с. 131].

Дитина тісно пов'язана зі своїми рідними глибокими взаєминами, що, в свою чергу призводить до явища передачі психологічного комплексу неповноцінності, спричиненого певними порушеннями у розвитку, на родину в цілому. У роботі з такими сім'ями важливим аспектом є вивчення ставлення батьків до особливостей у розвитку їх дитини.

Поняття «батьківське ставлення» має загальний характер, вказує на наявність зв'язку, приналежність, залежність та включає суб'єктивно-оціночне та свідомо-вибіркове уявлення про дитину, що відображається на особливості сприйнятті власної дитини, способі та характері спілкування з нею. Як правило, у структурі батьківського ставлення виділяють такі компоненти як: 1) когнітивний (пізнання та розуміння дитини); 2) емоційний (прийняття дитини як самостійної цінності,

емоційна чуйність, емпатія, терпимість); 3) поведінковий (взаємодія батьків з дитиною, відповідно до її потреб, здатність до співпраці, ініціативність, гармонійні стосунки).

Прояви взаємного ставлення більш тісно пов'язані з емоційними переживаннями, тому порушення емоційного зв'язку між батьками та дітьми може призводити до формування стійкого емоційно-негативного фону у взаєминах, труднощів у взаєморозумінні, тобто стосунки батьків із дитиною з особливими потреби, можуть бути, з одного боку, тісними, близькими, дружніми, з іншого — далекими, ворожими, холодними.

Після з'ясування ставлення батьків до дитини, застосовуються різні методи психотерапії, які є важливими під час реабілітаційного процесу [4, с. 91].

Психотерапія спрямована на зниження рівня психоемоційної напруги; створення сприятливого психоемоційного клімату в сім'ях; формування позитивного образу майбутнього для дитини та сім'ї в цілому. Завданнями психотерапевтичної роботи є корекція таких форм поведінки батьків як: агресивність, необ'єктивна оцінка поведінки дитини; корекція взаємин з дитиною, які характеризуються, як гіперопіка; корекція внутрішнього психологічного стану батьків: стан переживання неуспіху, пов'язаного з особливими потребами дитини, має поступово перейти до розуміння можливостей дитини, радість від її успіхів. Завдання реалізуються шляхом використання сучасних методів психотерапії. До таких методів можна віднести релаксаційний практикум, казкотерапію, арттерапію, а також психологічні консультації та тренінги [1, с. 27].

Релаксації, аутогенні тренування проводяться в сенсорній кімнаті, сприяють нормалізації психічного стану у батьків, поліпшують емоційний стан, зберігають та зміцнюють здоров'я, знижують занепокоєння й агресивність, знімають нервові збудження та тривожність, мають релаксуючий ефект [5, с. 113].

Як зазначає О.М. Мастюкова, в деяких випадках сім'я сама може бути джерелом психічної травми. Психічна травма – це, перш за все, психічне переживання, в центрі якого знаходиться певний емоційний стан. Психотравмуюче переживання – це стан, що сильно впливає на особистість. Найважливішою рисою психотравмуючих переживань є їх центральне місце в структурі особистості і особлива значимість для індивіда.

Щоб досягти ефективності в корекційній роботі, варто починати з сімейної консультації та сімейної психотерапії. В науковій літературі дається таке визначення даним поняттям [6]. Сімейне консультування – короткотривалий процес, спрямований на допомогу і підтримку сім'ї у вирішенні актуальних, ясно усвідомлюваних проблем, які нещодавно проявились. Сімейна психотерапія – довготривалий, більш глибокий, процес, в якому, крім розгляду актуальної сімейної ситуації, як правило, має місце аналіз минулого сім'ї та сімейна реконструкція.

Як бачимо, і в першому, і в другому випадках мова йде про психотерапевтичний процес, але, відмінність полягає в тому, що відрізняються вони складністю ситуації, в якій перебуває сім'я [6].

Сімейне консультування – важливий етап сімейної психотерапії, на якому відбувається ознайомлення з сімейними відносинами, проблемами членів родини та встановлення взаємозв'язку порушень мовлення дитини з цими проблемами.

Поведінка батьків, членів родини, близьких, їхнє ставлення до дитини з порушеним розвитком чинять суттєвий вплив на корекційний процес в цілому.

У сімейній психотерапії виділяють чотири етапи: 1) Діагностичний (сімейний діагноз); 2) Ліквідації сімейного конфлікту; 3) Реконструктивний; 4) Підтримуючий.

До психотерапевтичних впливів, які часто застосовуються в сімейній психотерапії, відносять наступні: 1) подолання дезадаптації, дезінтеграції у зв'язку з психотравмуючою ситуацією, хворобою дитини, в конкретних ситуаціях між членами родини; 2) подолання емоційного зламу; 3) уміння слухати співрозмовника та інших членів сім'ї; 4) програвання ролей; 5) конфронтація; 6) аналіз власної поведінки, у тому числі й аудіовізуальних записів [7, с. 110].

На сьогоднішній день, в роботі з сім'єю найчастіше використовуються системний та структурний підходи. Основоположники системного підходу (М. Боуен, С. Мінухін, В. Сатір, тощо) розглядають сім'ю як цілісну систему. Консультант в цій системі сімейного консультування виступає в ролі тренера: його завданням є формування навичок диференціюватися у сімейному спілкуванні, осмислювати наявні способи взаємодії в сім'ї та використовувати на практиці ті, які є більш ефективними. Важливим моментом є те, що фахівцем не надаються готові рекомендації. Спільний пошук дає змогу членам сім'ї оволодіти продуктивними способами виходу з проблемних ситуацій, розвиває в них почуття суб'єктності й впевненості у своїх силах.

Структурна сімейна терапія С. Мінухіна – ще один підхід в роботі з сім'єю. У самій назві зазначається використання концепції сімейної системи для проведення психотерапевтичного втручання. Особливий акцент робиться на цілісності сімейної системи. Сімейні психотерапевти цього напрямку приділяють особливу увагу взаємодії та іншим проявам активності членів сім'ї, що дозволяє зрозуміти організацію, або структуру сім'ї. Те, яким чином, коли і з ким члени сім'ї взаємодіють зараз, має вирішальне значення для розуміння і подальшої терапевтичної зміни сімейної структури.

Ще один з варіантів системного підходу є стратегічна сімейна терапія (Дж. Хейлі, К. Маданес, тощо), де основна робота терапевта спрямована на формування у членів сім'ї відповідальності одне за одного. Використання системного підходу на практиці потребує значних витрат часу, енергії, серйозної мотивації.

Singer G.H та його колеги провели дослідження на вивчення первинних та вторинних ефектів батьківства та управління стресом серед батьків дітей з особливостями розвитку. Автори виділили три групи втручань: поведінкове навчання батьків (тобто навчання навичкам поведінки батьків); втручання у подолання навичок, засновані на принципах когнітивно-поведінкової терапії; і поєднання цих двох груп. Вони виявили, що втручання у всіх трьох групах мають значний вплив на зменшення психологічного розладу серед батьків, які виховують дітей з вадами розвитку [8].

Досвід вітчизняних дослідників показує, що консультанту доцільніше здійснювати індивідуальне психологічне консультування з сімейних проблем або індивідуальну психотерапію батьків. Важливим завданням при застосуванні даного формату роботи є виявлення індивідуальних особливостей клієнта, які перешкоджають його адаптації в сім'ї, стають причинами сімейної дисгармонії.

В залежності від специфіки сім'ї, від конкретної проблематики способи організації процесу сімейного консультування можуть змінюватися. Може бути як спілкування з усіма членами сім'ї, так й індивідуальне консультування одного з її членів, робота з сімейними парами, робота з нуклеарною сім'єю, тобто з сім'єю у вузькому розумінні цього слова (батько – мати – діти), робота з розширеною сім'єю (включає тих близьких, які чинять вплив на сімейні стосунки (дідусі, бабусі, тітки, дядьки та ін.); робота з екосистемою чи соціальною мережею.

Який би варіант взаємодії психолог не обрав для терапевтичної роботи з сім'єю, він повинен відповідати принципу гуманного ставлення до кожного члена сім'ї та сім'ї загалом. Консультант повинен приймати сім'ю та її позиції й давати можливість клієнтам відчувати це.

В процесі роботи з такими сім'ями варто брати до уваги особливості батьківського ставлення до дітей з порушенням розвитком. Однією з таких особливостей є недооцінювання можливостей та здібностей власних дітей, поодиноке заохочування до самостійності й ініціативи, бажання захистити від життєвих труднощів, тривога за дитину, котру вони, незалежно від її віку, сприймають як малу та беззахисну.

Висновки. Важливим видом психологічної допомоги в ефективному супроводі сімей, які виховують дитину з порушенням мовлення, є психологічне консультування та психотерапія. Даний вид роботи підвищує ефективність роботи фахівців усіх напрямків, оскільки спрямований на покращення емоційного стану як дитини, так і сім'ї в цілому. Згуртованість всіх членів сім'ї, повага один до одного, наявність спільних цілей і єдиної системи цінностей, спрямованість на самореалізацію та реалізацію своїх близьких дозволяє створити найбільш оптимальний та сприятливий шлях для особистісного розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями. Адже саме в цьому випадку сім'я

буде необхідним розвивальним середовищем для дитини з особливим розвитком.

Отже, сьогодні проблема допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливим розвитком є актуальною, оскільки, нажаль, щороку їх кількість зростає і вони потребують належного супроводу. Завданням фахівців є своєчасна допомога та супровід таких сімей для кращої адаптації, соціалізації та реабілітації як батьків, так і дитини.

Бібліографія

1. Ветрила Т.Г. Успешное функционирование семейной системы как основа развития и становления гармоничной личности / Т.Г. Ветрила // Вестник психиатрии и психотерапии. – 2008. – № 2 (14). – С. 27–31.; 2. Эйдемиллер Э. Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия: учеб. пособие для врачей и психологов / Э. Г. Эйдемиллер, И. В. Добряков, И. М. Никольская. – СПб.: Речь, 2003. – 332 с.; 3. Кришталь В.В. Системная семейная психотерапия нарушений здоровья семьи / В.В. Кришталь // Медицинская психология. – 2007. – Т. 1, № 2. – С. 3– 8.; 4. Маркова М.В. До проблеми трансформації інституту сім'ї / М.В. Маркова // Міжнародний психіатричний, психотерапевтичний та психоаналітичний журнал. – 2007. – № 1. – С. 91–94.; 5. Мастюкова Е.М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии / Е.М. Мастюкова, А.Г. Московкина. – М., 2004. – 560 с.; 6. Пов'якель Н. І. Сімейне психоконсультування в становленні партнерської інтенції як рефлексивного механізму саморегуляції у профілактиці й подоланні конфліктів / Н. І. Пов'якель // Актуальні проблеми психології.— Т. 3: Консультативна психологія і психотерапія: Зб. наук. пр. Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, З. Г. Кісарчук.— К.: Міленіум, 2005.— Вип. 3.— 244 с.; 7. Силяева Е.Г. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования / Е.Г. Силяева. – М. : Академия, 2005. – 250 с.; 8. Singer, G.H., Ethridge, B.L., and Aldana, S.I. (2007). Primary and secondary effects of parenting and stress management interventions for parents of children with developmental disabilities: A meta-analysis. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 13(4), 357-369.

References

1. Eydemiller E. G. Semeynyy diagnost i semeynaya psikhoterapiya: ucheb. posobiye dlya vrachey i psikhologov / E. G. Eydemiller, I. V. Dobryakov, I. M. Nikolskaya. – SPb.: Rech, 2003. – 332 s. [in Russian]; 2. Krishtal V.V. Sistemnaya semejnaya psikhoterapiya narusheniya zdorov'ya semji / V.V. Krishtal // Medicinskaya psikhologiya. – 2007. – T. 1, № 2. – S. 3–8. [in Russian]; 3. Markova M.V. Do problemi transformacii institutu simii / M.V. Markova // Mizhnarodnij psihiatrichnij, psihoterapevtichnij ta psihoanalitichnij zhurnal. – 2007. – № 1. – S. 91–94. [in Ukrainian]; 4. Mastjukova E.M. Semejnoe vospitanie detej s otklonenijami v razvitii / E.M. Mastjukova, A.G. Moskovkina. – M., 2004. – 560 s. [in Russian]; 5.

Povyakel N. I. Simeyne psikhokonsultuvannya v stanovlenni partners'koyi intentsiyi yak refleksyvnoho mekhanizmu samorehulyatsiyi u profilaktytsi y podolanni konfliktiv / N. I. Povyakel // Aktual'ni problemy psikhoholohiyi.— T. 3: Konsultatyvna psikhoholohiya i psikhoterapiya: Zb. nauk. pr. In-tu psikhohol. im. H. S. Kostyuka APN Ukrayiny / Za red. S. D. Maksymenka, Z. H. Kisarchuk.— K.: Milenium, 2005.— Vyp. 3.— 244 s. [in Ukrainian]; **6.** Siljaeva E.G. Psihologija semejnyh otnoshenij s osnovami semejnogo konsul'tirovanija / E.G. Siljaeva. – M. : Akademija, 2005. – 250 s. [in Russian]; **7.** Singer, G.H., Ethridge, B.L., and Aldana, S.I. (2007). Primary and secondary effects of parenting and stress management interventions for parents of children with developmental disabilities: A meta-analysis. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 13(4), 357-369. <https://www.nap.edu/read/21868/chapter/7#239>; **8.** Vetrila T.G. Uspeshnoe funkcionirovanie semejnoy sistemy kak osnova razvitija i stanovlenija garmonichnoj lichnosti / T.G. Vetrila // Vestnik psihiatrii i psihofarmakoterapii. – 2008. – № 2 (14). – S. 27–31. [in Russian]

Received 07.03.2019

Accepted 07.04.2019

УДК: 376. 116

DOI 10.32626/2413-2578.2019-14.168-177

В.Е. Левицький
Levik7419@ukr.net

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ РУХОВИХ
ЯКОСТЕЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Відомості про автора: Левицький Вадим Едуардович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії та спеціальних методик факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка (Україна). У колі наукових інтересів питання спеціальних методик роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку. Levik7419@ukr.net

Contact: Levitsky Vadim – candidate of pedagogical sciences, associate professor Department of Speech therapy and special techniques of the faculty of correctional and social pedagogy and psychology of, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, 32300, Kamianets-